

Het zwijgen

Colofon

ISBN: 978 94 6365 678 8

1e druk 2024

© 2024, Marianne van den Herik

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

www.elikser.nl

Drukwerk: CSL digitaal B.V.

Vormgeving binnenwerk en omslag: Evelien Veenstra

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

Het zwijgen

Marianne van den Herik

Inhoud

Deel 1	9
Anna	
Omdat taal voor mij betekent	
Deel 2	99
Christopher	
Mijn Anna heet Lotte	
Deel 3	175
Helen	
De koude glinstering	
Deel 4	253
Anna	
De tocht naar de Styx	
Deel 5	345
Christopher	
De eeuwigheid van vier minuten	
Deel 6	381
Annelyn	
Terug naar mijn taal	
Deel 7	403
Christopher	
De kikker in de put spreekt met de zee	
Annelyn	415
Slot	

‘Verhalen hebben niets te betekenen
als ze onze angst niet in zich opnemen’

Don DeLillo

Deel I

Anna

Omdat taal voor mij betekent

I

*Toen wij bij het schip aldus
en het zeestrand waren gekomen
sleepten wij voor al het and're
het schip in de heilige meervloed.*

Homerus krijgt me niet kalm. Lopen op het metrum helpt altijd maar nu is het eerder of ik me op het schip bevind dat me van stuurboord naar bakboord slingert. Ik leg mijn hand op mijn maag om de misselijkheid tegen te gaan. Wat niet helpt. Wat ook niet helpt is het geroezemoes van het publiek in de zaal dat via speakers in de kleedkamer te horen is, het maakt me nog nerveuzer dan ik al ben. Ik val op de stoel voor de spiegel neer en hoor de eerste zoemer gaan – nu al? Ik sta weer op. Grijp de rugleuning vast.

‘Kom, Anna, we moeten gaan.’ Andrea lacht me toe, ze zet haar lege theeglas neer.

‘Ja.’ Ik hoest. ‘Ja, natuurlijk.’ Ik negeer mijn jagende ademhaling. Tel de hartslagen in mijn oren. Ik probeer de beginregel te zingen van het openingsnummer maar een vloedgolf van paniek slaat over me heen en ik hap naar lucht.

Onmiddellijk is Denise bij me en ze legt haar hand op mijn borstbeen. ‘Hoog inademen nu. Goed zo. En nog eens.’

‘Nee, haal je hand weg, ik ben misselijk, ik kan het niet, ik moet overgeven.’

‘Zucht maar even diep, drie keer.’

Dit helpt wel, de misselijkheid zakt. De tweede zoemer gaat en Andrea doet de deur van de kleedkamer open. ‘Kom Anna.’

Ik loop achter haar en Denise de gang in, nog een gang in en veel te snel naderen we de coulissen. De zaal wordt stil en de blonde krullenbol, hoe was zijn naam, loopt het podium op om ons aan te kondigen, Andrea en ik moeten als eersten op. Hij houdt het kort en de krullenbol gaat alweer af.

‘Toi toi toi,’ zegt Denise.

Andrea loopt het podium op en loopt door naar de vleugel. Ik zie haar rug, haar vertrouwenwekkende rustgevende brede rug, steeds verder weg. Nu moet ik. Ik adem diep in, zet mijn rechtervoet in de omineuze leegte, mijn linkervoet – en ik struikel. Over niks. Onder het aanmoedigingsapplaus schiet ik als gekatapulteerd naar voren en kom met zwaaiende armen bij de rand van het toneel tot stilstand. Het applaus ebt weg. Achteraan klatert een lach op en rechts voorin is onderdrukt geproest. Hoe ver is het naar de middenstip waar de zangmicrofoon staat? Het doet er niet toe, ik ga er niet heen. Vlak voor me is weer een lach. Van een jurylid? Een recensent? Een verslaggever?

Andrea speelt het intro – en de beginregel ligt in de kleedkamer. Ze speelt nogmaals het intro. Prima, best, speel maar, zing ook maar, ik kan het niet.

‘Naar de stip, Anna! *Liefde is liefde als...*’ Denise souffleert zo luid dat ik vast niet de enige ben die haar hoort, maar ze redt me en zonder ongelukken bereik ik de middenstip en ik pak de zangmicrofoon. Lukraak begin ik te zingen, maar Andrea’s ervaren handen vangen me op en het gaat nog goed ook.

Voor het laatste refrein hef ik mijn rechterarm en strek hem horizontaal, maak van mijn wijsvinger en duim een denkbeeldig pistool en zacht zingend bij Andrea’s tokkelende pianospel zwenk ik mijn arm langzaam van rechts naar links en naar het midden van de zaal. Als Andrea de vleugel laat zwijgen, zing ik a capella zacht door: ‘*Liefde is bang het te verknallen...*’ De zaal is muisstil. Het denkbeeldige pistool richt ik naar een punt hoog boven me. Nog drie tellen, nog twee, nog één – ‘Páng. Páng.’

Met voldoening registreer ik de schokgolf. Dan barst applaus los.

2

Thuis, aan mijn kringloopkeukentafel die in hiërogliefen de geschiedenis van een gezin met kleine kinderen bewaart, kijk ik naar de bloemen in een emmer op het aanrecht. Morgen leen ik wel vazen van de buurvrouw, ik heb alleen de emmer. Ik drink de hete zoete sterke zwarte koffie die mijn stiefmoeder me altijd voorzet. Het is drie uur in de nacht, of in de ochtend, en ik vier in mijn eentje het feest nog eens dunnetjes over.

Ieder jaar vindt eind november de finale van het grote kleinkunstconcours plaats, tegenwoordig in Diligentia in Den Haag, dat hebben wij gewonnen. 'Jij!' zeggen Andrea en Denise telkens maar dat is onzin. Zonder mijn pianist win ik niks en zonder Denise, mijn coach en theaterleraar, ook niet. Ik pak mijn telefoon en bekijk voor de tiende keer de foto's en filmpjes. Andrea en ik staan omstuwd door de persfotografen en familie met de bossen bloemen op het podium. Op een ander filmpje sta ik er alleen met mijn bloemen en een frons boven mijn neus. De voorgrond is de leeggestroomde zaal waarin ik tegen beter weten in het grijze haar in de nette kappersgolf zoek.

Waar was ze vanavond, die wereldvrouw van honderdtachtig pond, van cretonnen gordijntjes op een roetje halfhoog, van fuchsia's, geraniums en Kaapse viooltjes in de serre, haar territorium in het huis van mijn vader waar de lavendel geurde? Is er soms weer iets met pa? Zij woont in Rotterdam, dat is praktisch om de hoek, ze kan er zonder pa ook makkelijk komen, en zij was er niet. Ik nip van de koffie. Deze! Ik wist het toen ik bijna vijf jaar was. Deze mevrouw wordt mijn mama. Ze ging op haar hurken zitten en gaf me alle tijd om haar in de ogen te kunnen kijken waar bruine stippen in het grijs stonden. En vriendelijkheid, die stond er ook in. Met mijn wijsvinger prikte ik in haar wang en ja, zacht. Ook rook ze lekker naar bloemetjes en ze zei met een prettige stem: 'Jij moet Annelyn zijn.'

Annelyn.

De naam was als een pepermunt voor mijn altijd zere buik. Pa keek toe. Rudolf, mijn zes jaar oudere broer, liep met de voetbal onder zijn arm weg en Gera in haar basisschooljurk maat zesde groep riep: ‘Ggg! Annelin! Ze heet Anna hoor, An-náá.’ Maar als ik lavendel ruik, heet ik altijd even Annelyn. Ik hoef de koffie niet meer, ik ga naar bed, ik tol van de slaap.

Het is zondag geweest, het werd maandag en nu is het dinsdag, de derde dag. De zondag ging heen met telkens weer het journaal bekijken waarin ik een volle minuut in actie ben, van de filmpjes op de sociale media genieten en naar de bel lopen die om de haverklap ging. De bloemen van de prijsuitreiking bleven in de emmer staan en voor de andere bloemen die met het bezoek meekwamen had ik niks, Denise fietste naar huis voor vazen en morgenmiddag zal ik er een paar inslaan.

Maandagmorgen heb ik gewoon gewerkt op de scholengemeenschap, ik heb er een administratiebaantje dat me in leven houdt. ’s Middags waste en droogde ik mijn haar, lakte mijn nagels en had een uur nodig om de juiste kleren aan te trekken voor de talkshow waar Andrea en ik ’s avonds te gast waren, een evenement op zich. Nu, dinsdagmiddag, zitten Andrea en ik met een cappuccino in het Westercafé waar je het hart van de stad Amsterdam voelt kloppen.

Zij is mijn vriendin en pianist/componist die het voor elkaar krijgt om op het punt waar de taal het af laat weten, het onzegbare moderato crescendo allegro van me over te nemen. Ik kijk naar haar handen op het tafelblad die dit kunnen en naar het springerige, halflange donkere haar rond het ovale gezicht met de donkere wenkbrauwen en wimpers, de lichtblauwe ogen en de van nature donkerrode lippen. Zij is zich niet bewust van haar schoonheid, zij let niet op de buitenkant, niet op die van haarzelf en niet op die van anderen, kleding interesseert haar niet. Verleden jaar besloot zij om uitsluitend zwart te gaan dragen. ‘Dat niemand op die gedachte komt, alles past bij alles, je hebt aan een paar dingen genoeg.’ ‘Lieve schat, zwart is in, je bent onbewust beïnvloed,’ zei ik maar zij geloofde me niet.

Tussen ons in ligt het stapeltje kranten van gisteren waarin onze recensies staan. Er dansen duizenden stofjes boven in de zon, alsof Helios zijn zegen geeft aan ons succes. Ik pak de bovenste krant en lees voor de tiende keer: *In Diligentia in Den Haag sleepte de 24-jarige Anna van Roijen zaterdagavond in de finale van het Kleinkunstconcours de juryprijs, de publieksprijs en de persoonlijkheidsprijs in de wacht met haar voorstelling 'Bange liefde'. Van Roijen zelf is niet bang. Begeleid door pianist Andrea de Winter opende zij met een magistraal nummer een vernieuwende en absoluut wervelende show. Van Roijen was de onbetwiste winnaar en liet de tweede en derde prijswinnaars ver achter zich (zie pag. 12). Deze powervrouw stelt het niveau van de kleinkunst voorlopig veilig.*

Powervrouw.

Alsjeblieft, het is klaar.

Ik hoef niet op zwartegympenjacht in november, ik hoef geen het-woord te vervangen door alle, iets wat hoofdpijn geeft vanwege het verziekte metrum en ik hoef geen roze pul te zoeken, het rekwi-siet dat Denise op de valreep verzon. Maar de prijs betekent bovenal een boost voor mijn carrière: de talkshow gisteravond, een radio-interview donderdagmiddag, belangstelling krijgen van impresario's na afloop in de foyer, de theatertournee met de twee andere finalisten, de eerste is donderdagavond in Baarn. Het wordt druk die dag: het interview is 's middags in Hilversum en daarna rijden we door naar het theater. De impresario's stuurde ik trouwens direct door naar Denise, zij doet ook nog eens mijn zaken.

Andrea tikt op de kranten. 'Ondanks je absurde podiumangst was je steengoed. Zag je hoe zenuwachtig Denise was?'

'Denise? Zenuwachtig?'

'Nou en of! Maar om jouzelf, niet om wel of geen prijs.'

'A-ach.'

'Stond er gistermorgen een fanfarekorps voor je klaar op de school?'

'Máxima was er.'

Ze grinnikt. 'Leuk dat er collega's van je waren.'

‘Een van hen nodigde me uit voor een etentje vanavond.’

‘Rode rozen en vier zoenen?’

‘Ja, die.’

‘Na de tournee gaan we het volledige programma weer spelen, niet? Dan heb ik nu mooi de tijd om nog eens naar het lied over macht te kijken, muzikaal vind ik het niet sterk, de melodie loopt wel mooi over de lijn van de tekst, maar ze is me te blank, ze volgt de spanning niet.’

‘Andrea, de muziek is goed, twijfel niet altijd.’

‘Twijfel houdt je scherp. Soms roep ik hem expres op en dan maak ik hem groot groter grootst met uren, dagen luisteren naar Chopin, Händel, Rachmaninov. Als ik dan nog durf, weet ik dat ik tot op de bodem zal gaan, niet om the best te geven maar wel my best.’

Ik glimlach naar haar en denk aan een jaar geleden toen het programma nog een amorfe bende kreten was met hier en daar een pareltje. Haar twijfel heeft toen het openingslied naar grote hoogte getild omdat ze in de eindregel een frictie ontdekte die het hele lied verzwakte. ‘Zing hem eens a capella en maak de frictie functioneel met pow-pow of pang-pang of zoiets, daarmee versterk je het misschien.’ Opeens slaat er een verrukking in me los en ik wil het zeggen. ‘Jouw muziek...! Mijn liedjes...!’ stamel ik.

We schieten allebei in de lach.

‘Het is niet te zeggen,’ verontschuldigt ik me. ‘Het is de schuld van de taal want hoe zeg je geluk of vreugde?’

‘*Wer den Dichter will verstehen muss ins Land des Dichters gehen*, Goethe zei het al. Ik ga aan het werk, om vijf uur staat mijn jongste leerling, een wonderkind, op mijn stoep die een sonate van Haydn heeft ingestudeerd, acht jaar. Je moet eens komen luisteren als ik een leerlingenconcert geef, je weet niet wat je hoort, en doe je telefoon maar weg, ik betaal. Veel plezier straks met je aanbidder.’

Arend de Jong, de aanbidder, staat in zijn eentje te koken, ik mocht niet helpen, hij bereidt me een verrassing voor. Ik drentel door zijn

appartement en tel maar liefst acht deuren, ik heb er vijf, inclusief de buitendeur. Voor de eerste sta ik stil, nieuwsgierig, zal ik? Ik doe hem open en het licht van een straatlantaarn beschijnt een houten bureau met een pc en een stapeltje A4'tjes ernaast.

Ik ga in de draaistoel zitten en maak rondjes. Rottig voel ik me van het belletje dat ik met mijn stiefmoeder pleegde voor ik hierheen ging. Ze zei dat ze van geen finale had geweten en ze liep met de telefoon naar pa. Kort en goed: pa kon de per e-mail opgestuurde vrijkaarten niet vinden, hij had ze waarschijnlijk per ongeluk weg geklikt. Ik heb afgesproken dat ik morgenmiddag kom, dan is pa niet thuis, ik wil er het fijne van weten.

Mijn stiefmoeder.

Ik ben geboren op de dag van haar komst, bijna vijf jaar was ik, en mijn wieg was de serre. Daar was ik gelukkig en ik was de cipier want geluk heeft een bewaker nodig, dat wist ik toen al. Pa mocht er niet in maar dat was niet erg, hij woonde in de bruine stoel voor de tv. Gera en Rudolf mochten er ook niet in, al taalden zij niet naar de serre. Poes Bas mocht er wel in natuurlijk en het grote rode sprookjesboek weer niet. Sprookjes vond ik stom. *Van twee reuzen* was gek en het klopte niet, niemand sneed zijn kinderen in stukken om ze aan de varkens te voeren! En Assepoester klopte ook niet omdat het glazen muiltje net als de baljurk en de koets ook fft! na twaalf uur weggetoverd had moeten zijn.

Na enig aarzelen gaf de nieuwe mama het toe en het rode boek verdween voorgoed naar de boekenplank boven de stoel van pa, maar het bruine boek dat ze meegenomen had, de kinderbijbel, klopte wel. Práchtig vond ik de verhalen. Vooral het eerste over het Paradijs dat een heel klein ietsje op de serre leek met de bloemetjesplanten. *Stil! ... daar zit een vogeltje in het gras. Zijn kleine schitteroogjes kijken vrolijk rond.* Zo begon het verhaal.

Wereldstiefmoeder.

Waarom deed ze zo lauwtes aan de telefoon? Ze wist van het concours, de spannende ontwikkeling, de voorselecties, de workshops, de try-outs en de uiteindelijke finale. Vroeg zij er eigenlijk

wel eens naar? Ik weet het niet goed, ik belde haar en vertelde alles. Nu, na het wegklikken van de kaarten en haar lauwe reactie hierop, bekruipt mij een naar gevoel dat zeer contrasteert met de krentenbollen en de limonade in de fietstassen als we naar het Kralingse Bos gingen, de liedjes, de kinderbijbel en later de hete zoete sterke zwarte koffie met sprits. In mijn eerste studiejaar was ik compleet de weg kwijt en als ik Denise niet op een warme lentedag was tegengekomen, had ik het niet gered.

Ik geef de stoel een zwieper en door de luchtstroom die ik veroorzaakt waaien A4'tjes van de stapel naar de grond. Ik raap ze op. Het zijn papers. Ik lees de eerste regel van Jeroen uit 1c. *Toen is de Eiffeltoren gebouwd voor een tentoonstelling in Parijs en toen werd hij druk bezocht. Toen werd hij een lucratieve attractie en toen...* Zo gaat het door. In het en-toen-landschap heeft de leraar Nederlands Arend de Jong vele rode voren getrokken met zijn pen en hij gaf Jeroen een 3. Het volgende blaadje is van Jasmine, een 4.

Misschien is het wel mooi om voor de klas te staan en de Jeroens en de Jasmijns te leren dat een goede taalbeheersing de basis is van alles, dat de kracht van het woord de sleutel voor een goede positie is, dat de macht van het woord oorlog en vrede bepaalt en de kunst van het woord je innerlijk verrijkt. Taal is belangrijk, zonder goed onderwijs zijn je kansen op een goede baan aanzienlijk kleiner.

Ik ga voor het raam staan en kijk uit over de poëzie van staal en beton aan de overkant. Ik draai me om. Er valt iets. Ik buk me. Een fotolijst. Wat? Ik? Wat doe ik hier? Ik kijk in mijn absurd grote ogen die openheid suggereren, maar ik ben niet open. Andrea zei eens: 'Jij geeft me altijd het gevoel dat je belangrijkste mededeling achter de punt staat.' De foto liegt. Misschien liegen alle foto's omdat iets ontbreekt, want wat niet vastgelegd kan worden, de beweging, gebaren, staat er niet op. Een foto is stilstand, eeuwigheid. Ik denk dat de fotografie het antoniem is van taal, de eerste is een gestold heden, de tweede is een tijdloosheid waarin verleden, heden en toekomst hand in hand de eeuwen in en uit lopen.

Ik haal het portret uit de lijst en stop het in mijn broekzak, hier

hoor ik niet, al hoort het ook niet om in iemands huis rond te snuffelen. Wat is Arend allemaal aan het doen? Hij is zeker al een uur bezig, fluitend, hij vermaakt zich. Net Hessel, mijn eerste en laatste liefde met wie ik een jaar heb samengewoond, hij floot ook altijd tijdens het eten koken.

Hoe bedoel je, verliefd? Zijn ogen, zijn heupen, zijn handen, die man was een aanslag, al mijn degelijke functies vielen uit en in het eerste halfjaar hoefde ik zijn ogen maar te zien of ik zeilde met hem weg op de blauwe meren. Ik hoefde zijn armen maar te voelen of hij voerde me weg richting bestemming onbekend. Ik ben vierentwintig en heb één man hevig geliefd: Hessel, en die verliefdheid is mijn maatstaf.

Ik loop terug naar de kamer en val op de groene pluchen bank neer. Ik probeer met de neus van mijn schoen de poot van de lage tafel aan te tikken. Zal ik een berichtje sturen? Ik ben weg, ik voelde me zo alleen, dag. Ik kijk naar de crème muren, een landschapje boven de fauteuil, een schemerlamp met een gebloemde kap – opa-en-oma-spullen, gescoord in de kringloopwinkel. Zelf zei hij eens dat hij te laat geboren is. ‘Ik had me in 1800 beter thuis gevoeld.’ Ik zie het, hij leeft in 1800.

Op school ook. Hij veegt zijn negentiende-eeuwse neus af aan de voorschriften en de wetten van het ministerie van Onderwijs. Hij behandelt in vijf vwo en gym *Elckerlijc*, klassikaal. Hij haalt de rederijkers uit de kast. Hij stoft *De Tachtigers* af. Brugklassers moeten eerst leren spellen en daarna gaat hij over op de bijwoordelijke bepaling van plaats tijd en hoedanigheid. Er wordt over gegniffeld, ook door Barbara de directeur, maar dat vind ik stiekem en unfair. Wat valt er trouwens te gniffelen over de zorg voor degelijke kennisoverdracht? En verbied het hem dan ronduit. Wat zou Meester Pennewip erop zeggen? ‘*De school is geen school meer, de geest is eruit, ’t is een lijk.*’ Ik grinnik.

‘Anna, kom je aan tafel?’

‘Ja, meester.’

‘Waarom zeg je dat?’

Op de drempel van de keuken sta ik stil. Wit damast. Crème borden. Rode brandende kaarsen. Blinkend zilver. Fonkelende glazen – mijn hemel! Ik proest het uit. Hij trekt een stoel naar achteren. ‘Wat lach je? Kom zitten, ik heb mijn best gedaan om een lekker dinertje klaar te maken, wat ik graag doe, daar niet van.’

‘Anders had je me wel direct mee naar het Amstel Hotel genomen.’

‘Dit is intiemer. Houd jij ook van koken?’

‘Daar heb ik geen tijd voor, ik moet toch alle dagen tot half één werken?’

Hij glimlacht. ‘Ik heb een droge witte wijn bij het voorafje van meloen met ham.’

‘Geef me nog maar een watertje.’

‘O... Uitstekend.’ Hij vult mijn waterglas naast het bord. ‘Alsjeblieft.’ Zichzelf schenkt hij de wijn in. ‘Proost, Anna.’ Hij heft zijn glas. ‘Zeg, waarom ben jij eigenlijk secretaresse? Is dat niet zonde van je studie? Letterkunde, niet?’

Ik kijk de middendertiger tegenover me eens beter aan. Klassiek knap zou je hem kunnen noemen: donker haar, lange wimpers, smalle lippen. Het uiterlijk mag net zo klassiek zijn als het Amstel Hotel en zijn liefde voor klassiek onderwijs, hij mist de klasse die je daarbij verwacht. Met een armzwaai wimpel ik zijn vragen af waarbij ik de kaarsen in de kandelaars omver maai. Oei, overall rood kaarsvet en het damast vat vlam. Ik deins achteruit. Arend schiet naar voren. Als de bliksem grijpt hij mijn glas en blust de boel. Uit. Hij grijpt naar een handdoek, dept alles droog en de kaarsvlekken bedekt hij met servetten.

‘Sorry,’ zeg ik als hij weer zit en mijn glas heeft gevuld.

‘Het is oké, brandstichtster. We hadden het over je baan, hoe zit dat?’

‘Weet je, ons land heeft de kleinkunst lief als Italië de opera maar ik kan er nog geen inkjet van kopen, vandaar. Wat doe ik trouwens in je werkkamer?’

‘Jij in mijn... Was jij in mijn werkkamer?’